

Prosentti- periaatteen käsikirja

Taiteilijalle

Kannen kuva
Jenni Rope:
Mobile W (2018).
KUVA Aleksii Poutanen
©Kuvasto 2019

Julkaisun toteuttajat

Miisa Pulkkinen (toim.)

Julkaisun tilaaja:
Suomen Taiteilijaseura
Rosa Kuosmanen
Aura Lehtonen
Annukka Vähäsöyrinki

Alkuperäisen julkaisun toteuttajat vuonna 2016:
Prosentti taiteelle -hankkeen ohjausryhmä
Salla Heinänen, Ornamo
Kirsi Korhonen, Suomen Taiteilijaseura
Tiina Valpola, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus
Erja Väyrynen, Ympäristötaiteen säätiö
Yhteistyössä Henri Terho, Taiteen edistämiskeskus

Arkkitehtuurin tiedotuskeskus
Aino Salmi
Yrjö Suonto

Ornamo
Elina Perttula
Laura Uimonen
Lotta Veromaa

Suomen Taiteilijaseura
Hanna Hannus
Hanne Heinonen
Anna Nousiainen
Miisa Pulkkinen

Ympäristötaiteen säätiö
Marjukka Korhonen
Niina Rauhala

Graafinen suunnittelu Dog Design
Julkaisija Suomen Taiteilijaseura

Prosentti taiteelle -hanketta tuki opetus- ja kulttuuriministeriö.

ISBN: 978-952-9864-23-2 (nid.)

ISBN: 978-952-9864-34-8 (PDF, Prosenttiperiaatteen käsikirja taiteilijalle, 2019)

ISBN: 978-952-9864-35-5 (PDF, Prosenttiperiaatteen käsikirja taiteen tilaajalle, 2019)

Sisällys

Prosenttiperiaate 4

Lukijalle 5

Näin minusta tuli julkisen taiteen tekijä:
Kuvanveistäjä Pertti Kukkosen kokemuksia 6

Mistä teostilauksia taiteilijalle 8

Arkkitehti Ville Haran vinkit taiteilijalle:
Mistä saa työmahdollisuuksia 10

Taiteilija rakennushankkeessa 11

Taide ja julkisten ulkotilojen suunnittelu 14

Rakennustyömaan käytännöt 18

Taiteilijan toimintamuoto ja tilausteoksen laskuttaminen 22

Tarjouksen tekeminen, hinnoittelu ja arvonlisävero 24

Sopimuksen laatiminen ja vakuutukset 26

Mistä taiteilija saa tukea ja apua 29

Taiteilijan muistilista julkiseen taidehankkeeseen 30

Huoltokirja 32

Näin edistät prosenttiperiaatetta paikkakunnallasi:
Vinkit paikalliseen vaikuttamiseen 34

Mallisopimus pohja 38

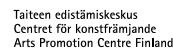
Prosenttiperiaate

Prosenttiperiaate tarkoittaa, että osa rakennushankkeen määrärahasta käytetään taiteeseen. Periaatteen toteuttamiseksi on useita rahoitus- ja toimintamalleja. Perinteisen prosenttiperiaatteen määritelmän mukaan noin yksi prosentti rakennushankkeen budjetista käytetään taiteeseen. Prosenttiperiaate voi toteutua kunnan kaavoitus- tai rahoituspäätöksenä tai se voidaan esimerkiksi asettaa tontinluovutuksen ehdoksi. Prosenttiperiaatetta voivat noudattaa myös yksityiset rakennuttajat tai taloyhtiöt. Periaate soveltuu niin uudisrakentamiseen, peruskorjauksiin ja täydennysrakentamiseen kuin infrarakentamiseen.

Prosenttiperiaatetta edistämässä

Tämä ajantasaistettu painos Prosenttiperiaatteen käsikirjasta perustuu vuonna 2015 julkaistuu valtakunnallisen Prosentti taiteelle -yhteistyöhankkeen loppujulkaisuun. Prosentti taiteelle oli opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama hanke, johon osallistuivat vuosina 2014–2015 visuaalisen alan järjestöt Suomen Taiteilijaseura, Teollisuustaitteen Liitto Ornamo ja Arkkitehtuurin tiedotuskeskus sekä sittemmin lakkautettu Ympäristötaiteen säätiö. Hanke toteutettiin yhteistyössä Taiteen edistämiskeskuksen kanssa. Prosentti taiteelle -hanke tähtäsi taiteen prosenttiperiaatteen juurruttamiseen osaksi suomalaista rakentamiskulttuuria ja päätöksentekoa. Tavoitteen saavuttamiseksi hanke tuotti prosenttiperiaatteesta tietoa ja esittelymateriaaleja, teki vaikuttamistyötä sekä järjesti koulutuksia ja tapahtumia taiteen tilaajille, rakennetun ympäristön asiantuntijoille ja taiteilijoille. Kymmenellä Suomen paikkakunnalla toteutettiin taidehanke osana taideasiantuntijuuden pilotointia.

Ajantasaistetun painoksen on toimittanut alkuperäisen käsikirjan toimittaja Miisa Pulkkinen Suomen Taiteilijaseuran toimeksiannosta.

Arts Promotion Centre Finland

Lukijalle

Prosenttiperiaate on Suomessa lähes satavuotias taiteen rahoitusmalli, jonka suosio on 2000-luvulla kasvanut nopeasti ja vahvasti. Yksinkertaisimmillaan prosenttiperiaate tarkoittaa, että rakennushankkeen määrärahasta lasketaan prosentin osuus, jolla taideteos tai -teokset hankitaan. Periaatteella on alusta alkaen ollut kaksi tavoitetta: luoda hyvää rakennettua ympäristöä ja tarjota työtä ammattitaiteilijoille.

Julkinen teostilaus, oli tilaaja sitten kunta tai yksityinen rakennuttaja, tarjoaa taiteilijalle mahdollisuuden tehdä teoksia osaksi kaupunkikuvaa tai infrastruktuurin merkkipaikkoja. Parhaimmillaan julkinen taide tarjoaa taiteilijalle tuloja, tunnettuutta ja uusia työmahdollisuuksia. Julkisilla paikoilla olevista teoksista nauttii laaja yleisö. Visuaalisen taiteen ja taiteilijan työn arvostus kasvaa, kun suomalaiset kokevat taidetta arjessaan.

Rakennushankkeeseen osallistuminen on vaativaa, ja se eroaa suuresti teosten tekemisestä galleria- tai museonäyttelyyn. Taiteilijan on osattava rakennushankkeen suunnittelu- ja työmaaprosessit, käytännöt ja hierarkiat. Moniammatillisessa yhteistyössä muut ammatilliset suhtautuvat taiteilijaan omansa alansa huippuosajana, jonka ammattitaitoa ja näkemyksiä kunnioitetaan ja kuunnellaan.

Prosenttiperiaatteen käsikirjan ensimmäinen painos julkaistiin vuonna 2015 valtakunnallisen Prosentti taiteelle -yhteistyöhankkeen loppujulkaisuna. Taiteilijan käsikirja on käytännöllinen opas taiteilijalle, joka haluaa tehdä julkista taidetta. Käsikirja johdattaa lukijan läpi julkisen taideteoksen syntyprosessin sopimuksen tekemisestä rakennushankkeessa toimimiseen ja lopulta huoltokirjan laatimiseen. Taiteilijan käsikirja perustuu Sinustako julkisen taiteen tekijä? -koulutuksiin, joita Prosentti taiteelle -hanke järjesti 14 paikkakunnalla ympäri Suomea 2014–2015. Käsikirjan ensimmäinen painos on osoittautunut tärkeäksi perusteokseksi, jonka sisältöjä, kuten tilaussopimuksen mallia, käytetään taidehankkeissa ympäri maata. Tässä päivitettyssä käsikirjassa tiedot on tarkistettu ja ajantasaistettu vastaamaan tämänhetkistä tilannetta.

Käsikirjan kääntöpuolella on Prosenttiperiaatteen käsikirja tilaajalle. Se sisältää myös taiteilijalle hyödyllistä ja ajantasaista tietoa muun muassa julkisen taiteen rahoituksen ja hankkimisen malleista Suomessa.

Toivomme, että tämä käsikirja on hyödyksi taiteilijoille, jotka haluavat laajentaa taiteellista työtään yhä suosituimpiin rakennetun ympäristön taidehankkeisiin.

Helsingissä kesällä 2019

Suomen Taiteilijaseura

Näin minusta tuli julkisen taiteen tekijä: Kuvanveistäjä Pertti Kukkonen kokemuksista

Kuvanveistäjä Pertti Kukkonen on tehnyt urallaan toistakymmentä julkista taideteosta. Yksin vuoden 2015 aikana häneltä on valmistunut kaksi teosta Suomeen ja yksi Viron Pärnuun. Kukkonen mukaan julkisista tilausteoksista kiinnostuneen taiteilijan on tärkeää solmia suhteita arkkitehteihin ja muihin rakennusalan toimijoihin. Betonista on muodostunut Kukkoselle tärkeä materiaali, jota hän tutkii ja kehittää jatkuvasti.

Taidekilpailut ovat auttaneet kuvanveistäjä Pertti Kukkonen julkisen taiteen tekemisen alkuun.

Hän on voittanut muun muassa Tampereen Vuoreksen asuinalueen kilpailuja ja Vantaan Pyhän Laurin kappelin kuvataidekilpailun. Palkintosijoilla hän on ollut lukuisissa kilpailuissa, kuten YK:n toimiston edustalle New Yorkiin järjestetyssä kansainvälisen veistoskilpailun finaalissa.

”Ehkäpä merkittävimmät julkiset teokseni ovat olleet kilpailuvoittoa. Niiden avulla pääsin alkuun, ja onhan niitä ollut myöhemminkin”, hän kertoo.

Kukkonen mukaan toteutuneet julkiset teokset ovat tuoneet mukanaan uusia työmahdollisuuksia. Kokemuksen kertyminen vakuuttaa tilaajat taiteilijan osaamisesta. Kukkonen uran alkuvaiheessa, kun internetiä ei vielä ollut, verkostoituminen oli monin verroin vaikeampaa kuin nykyään.

”Verkostoituminen tarkoitti sitä, että jokaisen työn kautta tuli uusia kontakteja arkkitehteihin, muihin suunnittelijoihin ja rakennusalan ammattilaisiin. Jokainen kontakti poiki ehkäpä toisen kontaktin, ja sillä lailla verkosto vähitellen kasvoi.”

Sama suhteiden solmimisen tapa toimii toki myös internetin aikakaudella, mutta nykyään linkittyminen erilaisiin ryhmiin on helpompaa. Esimerkiksi taiteilijapankit voivat tarjota työmahdollisuuksia monille taiteilijoille. Kukkonen tekee teoksensa usein avaimet käteen -periaatteella eli hän luovuttaa tilaajalle valmiin teoksen. Tällaisessa työtavassa korostuu se, kuinka tärkeää on pitää yhteyttä eri alojen rakennussuunnittelijoihin ja rakennustyömaan työntekijöihin. Verkoston on hyvä olla monipuolinen niin, että mukana on monen alan osaajia.

”Tärkein henkilö on ilman muuta arkkitehti, jonka kanssa tehdään paljon yhteistyötä. Parhaat tilaukset ovat sellaisia, joissa taide otetaan huomioon jo

Kuvanveistäjä Pertti Kukkonen jakoi kokemuksiaan taidehankkeista rakennuttajille ja taiteen tilaajille Prosentti taiteelle -hankkeen Tien päällä -tapahtumassa vuonna 2015. KUVA Aino Salmi

suunnitteluvaiheessa ja taidetta aletaan sovittaa rakenteisiin jo varhain. Siinä arkkitehdilla on iso osa. Seuraavaksi mukaan tulee rakennesuunnittelija, jotta teos saadaan luontevasti sopimaan paikalleen.”

Kukkonen suosittelee, että taiteilijat tutustuvat rakentamiseen hyvissä ajoin jo ennen kuin tarjoavat teoksia rakennuttajalle. Taiteilijan tulee opiskella, mitä teokselta edellytetään, ja kuinka rakentamisen prosessi etenee. Tietoa saa tämän käsikirjan lisäksi muun muassa Rakennustiedon julkaisemasta RT-ohjeesta Taide rakennushankkeessa (RT 01-11147). Huolellinen valmistautuminen on tarpeen, sillä teoksen tilauspäätös voi tulla nopeasti, ja rakentaminen etenee vauhdilla.

”Aikataulujen täytyy pitää. Työmaalla ei ole mitään mahdollisuuksia jäädä viilailemaan ja korjailemaan teosta, vaan juna meni jo. Kerrostalo nousee nopeasti, ja se kohta, jonka aikana taide ujutetaan rakenteisiin, voi olla lyhyt.”

Kukkonen kokee saaneensa julkisista teoshankkeistaan paljon. Hän listaa eduiksi mahdollisuuden päästä tekemään ryhmätyötä, laajan yleisön, jonka julkiset teokset tavoittavat ja rahalliset hyödyt. Näyttelyihin verrattuna julkinen teostilaus on varmaa tuloa. Betonista on tullut Kukkoselle merkittävä oma materiaali, jota hän jatkuvasti myös kehittää ja tutkii muun muassa Valtion teknisen tutkimuskeskuksen (VTT) hankkeissa. Hän on tehnyt useita betoniin liittyviä keksintöjä. Suomen Betoniyhdistys on palkinnut hänet kehitystyöstä Vuoden Betoniteko -palkinnolla 1998.

”Olen ihastunut betoniin ja kehitän koko ajan osaamistani. Se on tuonut paljon töitä, sillä betoni on yleinen rakennusmateriaali ja melko halpakin tapa tehdä kookasta, näkyvää jälkeä.”

Suomen Betoniyhdistys on järjestänyt yhteistyössä Suomen Kuvanveistäjäliiton kanssa taiteilijoille kursseja betonin käsittelystä ja ominaisuuksista.

Mistä teostilauksia taiteilijalle

Julkisen taiteen teostilausten saamiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa eikä oikotietä. Taidekilpailut ovat yksi hyvä tapa aloittaa julkisen taiteen tekeminen. Yhtä tehokasta voi olla suora yhteydenotto arkkitehtiin, sisustus-arkkitehtiin, maisema-arkkitehtiin, rakennuttajakonsulttiin tai julkisen taiteen asiantuntijaan, kuten rakennushankkeessa työskentelevään taidekoordinaattoriin. Eri taiteilijapankit ovat myös hyvä keino päästä esille.

Usein julkinen taideteos tilataan taiteilijalta, jonka taiteellisen työn tekniikassa tai muotokielessä taideteoksen tilaaja ja taidehanketta valmistelevat taidetyöryhmä, arkkitehti tai julkisen taiteen asiantuntija näkevät potentiaalia.

Rakennuttajille suunnatun kyselyn (kirjan kääntöpuolella) mukaan taiteilijavalinta tehdään useimmiten työryhmässä (21 % vastauksista). Lähes yhtä usein taiteilijan valitsee arkkitehti tai sisustusarkkitehti. Päätöksiä tehdään myös taide-museoissa, kuntien sivistys- ja kulttuuritoimissa ja teknisessä toimessa.

Omalla aktiivisuudella voi kuitenkin vaikuttaa paljon. Jos julkiset tilaustyöt kiinnostavat, siitä kannattaa kertoa muillekin. Omia ideoita voi esitellä mahdollisille taiteen tilaajille.

Kiinnostaako julkisen taiteen tekeminen?

Näin verkostoidut:

- pidä kotisivusi ja sosiaalisen median tilisi ajan tasalla
- päivitä tietosi Suomen Taiteilijaseuran Kuvataiteilijamatrikkelin, Ornamon Finnish Designersin ja Rakennustietosäätien Taidepankkiin
- lisää kotisivuillesi oma osio julkisista teoksista
VINKKI: Mikäli et ole vielä tehnyt julkisia teoksia, voit esitellä esimerkiksi vanhoja kilpailuluonnoksia, muita luonnoksia tai aikaisempia teoksiasi, jotka sopisivat myös julkisiksi teoksiksi
- lähetä tietosi avoimiin taiteilijapankkeihin
- laadi julkisen taiteen portfolio ja ansioluettelo, joilla voit osallistua taidehankkeiden portfoliohakuihin
- osallistu avoimiin julkisen taiteen kilpailuihin
- seuraa hakuilmoituksia esimerkiksi prosenttiperiaate.fi-sivustolta, Prosenttiperiaatteen uutiskirjeestä ja Ruotsin Konstpool-sivustolta sekä uutiskirjeestä
- tuo eri yhteyksissä alan ammattilaisille ilmi, että sinua kiinnostaa tehdä julkisia teoksia
- solmi verkostoja taidekoordinaattoreihin, taidekonsultteihin, arkkitehteihin ja rakennusalan ammattilaisiin esimerkiksi käymällä rakennusalan tapahtumissa
- seuraa julkisen taiteen parissa toimivia tahoja ja ammattilaisia sosiaalisessa mediassa ja osallistu keskusteluihin

Taiteilijapankit

Useat kaupungit ja aluerakennusprojektit ovat 2010-luvulla avanneet avoimia taiteilijapankkeja, joihin tilausteosten tekemisestä kiinnostuneet taiteilijat voivat ilmoittaa tietonsa. Taiteilijapankki on esimerkiksi Kokkolan sivistystoimella. Osa taiteilijapankeista on suunnattu paikallisille taiteilijoille. Rakennustietosäätillä on avoin taiteilijapankki osoitteessa taidarakentamisessa.fi. Tutustu myös pohjoismaisiin taiteilijapankkeihin, joista monet ovat kaikille ammattilaisille avoimia, kuten Ruotsin Konstnärsbasen.

Taidekilpailut

Taiteen tilaajat järjestävät avoimia taidekilpailuja ja kutsukilpailuja. Tietoa kuvataiteen kilpailuista saa Suomen Taiteilijaseuran viestinnän kautta. SAFA välittää tietoa arkkitehtuurikilpailuista ja Ornamo muotoilukilpailuista.

Tampereen kaupunki järjesti maisema-arkkitehtuurikilpailun Kirsi Kunnaksen runoihin perustuvan Tiittäisen satupuiston (2013) suunnittelusta. Yhtenä kilpailuehtona oli ottaa kuvataiteilija mukaan suunnitteluryhmään. Voitoehdotuksen *Kolonkolonkolo* suunnittelusta vastasivat MA-arkkitehdit pääsuunnittelijanaan Marja Mikkola yhteistyössä kuvataiteilija Erika Kallasmaan kanssa. KUVA Niklas Kullström

Arkkitehti Ville Haran vinkit taiteilijalle: Mistä saa työmahdollisuuksia

Omalla aktiivisuudella on suuri merkitys työmahdollisuuksien löytämisessä. Avanto Arkkitehdit Oy:n arkkitehti Ville Hara on työskennellyt taiteilijoiden kanssa muun muassa Vantaan Pyhän Laurin kappelin rakennushankkeessa. Haran vinkit perustuvat esitykseen, jonka hän piti Sinus-tako julkisen taiteen tekijä? -koulutuksessa Lahdessa toukokuussa 2015.

Kuva Jani Loukkonen

1 / Osallistu kilpailuihin Haran mukaan arkkitehdit osallistuvat tyypillisesti jo opiskelijoina kaikkiin mahdollisiin avoimiin arkkitehtuurikilpailuihin. Osallistumisen tarkoitus ei ole aina niinkään voiton tavoittelu, vaan omassa työssä kehittyminen. Kilpailutöistä saa usein myös palautetta. Hara ja arkkitehti Anu Puustinen voittivat arkkitehtiopiskelijoina Vantaan Pyhän Laurin kappelin arkkitehtuurikilpailun, mistä he eivät olleet osanneet edes unelmoida. Samaa Hara suosittelee kuvataiteilijoille. ”Kannattaa lähteä rohkeasti kokeilemaan kepillä jäätä aina kun siihen on mahdollisuus”, Hara vinkkaa.

2 / Solmi henkilökohtaisia suhteita arkkitehteihin ”Useilla arkkitehteillä on luottotaiteilija, jonka puoleen he kääntyvät, kun haluavat suunnittelu-kohteeseensa teoksen”, Ville Hara valaisee. Nämä kontaktit voivat syntyä ammatillisissa yhteyksissä, opiskeluaikoina ja vapaa-ajallakin. Taiteilijajärjestöt voivat edistää kontaktien muodostumista järjestämällä esimerkiksi ”treffi-iltoja”, seminaareja tai virkistystoimintaa vaikkapa paikallisen SAFAn osaston kanssa.

3 / Kerro rohkeasti osaamisestasi Hara toivoo, että taiteilijat ottaisivat rohkeasti yhteyttä arkkitehteihin, rakennuttajiin ja taiteen tilaajiin. Siinä ei ole mitään noloa, vaan yhteydenotot ovat suotavia. Haran toimisto Avanto Arkkitehdit Oy otti Pyhän Laurin kappelin onnistuneen projektin jälkeen rohkeasti yhteyttä muihinkin seurakuntiin ja tarjosi osaamistaan niiden käyttöön. Reaktiot eivät olleet vaivaantuneita, vaan suorastaan ilahtuneita. Tilaajilla ei välttämättä ole aikaa itse päivittää listoja tekijöistä, joilta suunnitelmia tilataan. Oman osaamisen markkinointi ei Haran mukaan ole lopulta kovin vaikeaa: ”Pitää vaan kertoa että hei, olen olemassa ja tätä minä osaan”. Myös omat verkkosivut kannattaa pitää ajan tasalla.

Taiteilija rakennushankkeessa

Kun kunta, sen asettama työryhmä tai muu rakennuttaja on päättänyt tilata taidetta, taiteilija nimetään hankkeen suunnitteluryhmään edustamaan omaa erikoisalaansa eli taiteellista työtä. Taiteilija voi olla yksi alihankkijoista rakennushankkeen monien toimijoiden joukossa. Hän voi olla hankkeessa myös suunnittelutoimiston palkkaamana, tai toteuttaa teoksen kunnan, rakennuttajan tai taidemuseon tilauksesta. Taiteilijan laatima suunnitelma on yksi rakennusprosessin erikoissuunnitelmista, jotka hankkeen pääsuunnittelija sovittaa yhteen. Taiteilijan työ voi myös olla osa alueen tai kohteen kokonaissuunnitelmaa.

Rakennettu ympäristö muodostaa valtaosan Suomen kansallisarallisuudesta. Rakennusala on merkittävä taloudellinen ja tekninen kokonaisuus, jossa liikkuvat suuret investoinnit. Kaikessa rakentamisessa vaaditaan takuut hankkeiden onnistumisesta ja vakuudet budjettien pitävyydestä ja rakenteiden kestävydestä määritellyn elinkaaren loppuun saakka. Nykyisin toiminta on tarkasti dokumentoitua ja suunnitelmallista ensimmäisistä hankepääöksistä ja luonnoksista aina valmiiseen rakennukseen tai ympäristökokonaisuuteen saakka.

Kun hankkeesta on tehty päätös ja on valittu suunnittelijat, julkisen taiteen asiantuntija sekä taiteilija tai taiteilijat tarjousten tai suunnittelukilpailujen kautta, muodostetaan suunnitteluryhmä, jossa tilaaja asettaa tavoitteet, aikataulun ja budjetin sekä hyväksyy taideteossuunnitelmat osana hankkeen suunnitteluprosessia.

Taiteilija voidaan rinnastaa suunnitteluvaiheessa rakentamisprosessin muihin alihankkijoihin, kuten esimerkiksi talotekniikan suunnittelijoihin, joiden osuus suunnittelussa liittyy omilla erityispiirteillään hankekokonaisuuteen. Suunnitteluvaihetta johtaa tavallisesti projektinjohtaja, joka on useimmiten rakennustekniikkaan ja rakennustalouteen perehtynyt insinööriastainen rakennuttajakonsultti.

Suomessa on käytössä suunnittelumenettely, jossa pääsuunnittelijana toimii pääsuunnittelijapätevyuden hankkinut henkilö. Rakennushankkeessa pääsuunnittelijana toimii usein arkkitehti tai infrahankkeissa rakenneinsinööri. Infrahankkeita ovat esimerkiksi tie- ja ratahankkeet sekä puistot ja aukiot. Puistohankkeissa pääsuunnittelija on maisema-arkkitehti. Kaikki suunnitelmat kulkevat pääsuunnittelijan kautta, ja hänen tehtävänä on tarkistaa suunnitelmat sekä varmistaa erillisissä palavereissa kaikkien suunnitelmien yhteensopivuus. Hankkeisiin liittyy niiden koosta riippuen suuri määrä erikoissuunnitelmia,

esim. rakennesuunnitelmat ja talotekniset lämpö-, vesi- ja ilmastointisuunnitelmat, sähkö- ja automaatio-suunnitelmat sekä arkkitehdin detajisuunnitelmat, värityssuunnitelmat, kiinteän sisustuksen suunnitelmat ja myös taiteilijan suunnitelmat.

Taiteilija ja/tai julkisen taiteen asiantuntija esittävät pääsuunnittelijalle näkemyksiä teoksen sijoittamisesta suunnittelun yleisten reunaehtojen mukaisesti. Pääsuunnittelija on taiteilijan läheinen yhteistyökumppani, joka vastaa toiminnallisesta suunnitelmasta ja kokonaisuuden esteettisestä ilmiästä. Etenkin laajassa rakennushankkeessa on suotavaa olla myös julkisen taiteen asiantuntija, kuten taidekoordinaattori tai taidekonsultti, joka vastaa taidehankkeen etenemisestä. Tällöin hän on taiteilijan lähin kumppani ja yhteishenkilö hankkeessa. Ulkotilaan tai julkisivuun tuleva taideteos on vähintään hahmona esitettävä myös rakennushankkeen keskeisissä dokumenteissa, pääpiirustuksissa, jo rakennuslupaa haettaessa.

Suunnitteluvaihe etenee luonnoksista pääpiirustuksiin, joilla haetaan rakennuslupaa ja edelleen työpiirustuksiin ja detajipiirustuksiin sekä taloteknisiin erikoissuunnitelmiin, jotka etenevät yhtäaikaaisesti arkkitehdin suunnitelmien kanssa. Suunnitelmia käydään läpi yhteisissä suunnittelukokouksissa, joihin taiteilija tavallisesti kutsutaan silloin, kun pääsuunnittelija katsoo taideteoksen liittyvien asioiden tulevan esille ja vaativan päätöksiä tai selvityksiä.

Hankkeen toteutuksesta järjestetään tavallisesti urakkakilpailu, jonka voittanut urakoitsija saa työn toteutettavakseen. Hankkeen alkuun liittyy tavallisesti urakkaneuvottelua, joissa tarkennetaan suunnitelmia ja esitellään pääurakoitsijan valitsemat aliurakoitsijat ja heidän referenssinsä sekä sovitaan mahdollisista muutoksista suunnitelmiin. Taideteos voidaan toteuttaa esimerkiksi taiteilijan itsensä valmistamana tai hankkimana työnä tai myös pääurakoitsijan tilaamana alihankintana, jolloin taiteilija valvoo toteutusta. Hankkeen toteutuksen pohjana on tilaajan ja pääurakoitsijan välillä laadittava urakkasopimus.

Suunnitteluvaiheen vastuutahot

Pääsuunnittelija

- arkkitehti, sisustusarkkitehti tai infrahankkeessa rakenneinsinööri
- vastaa kokonaisuudesta
- taiteilijan lähin yhteistyökumppani, jos hankkeessa ei ole taideasiantuntijaa

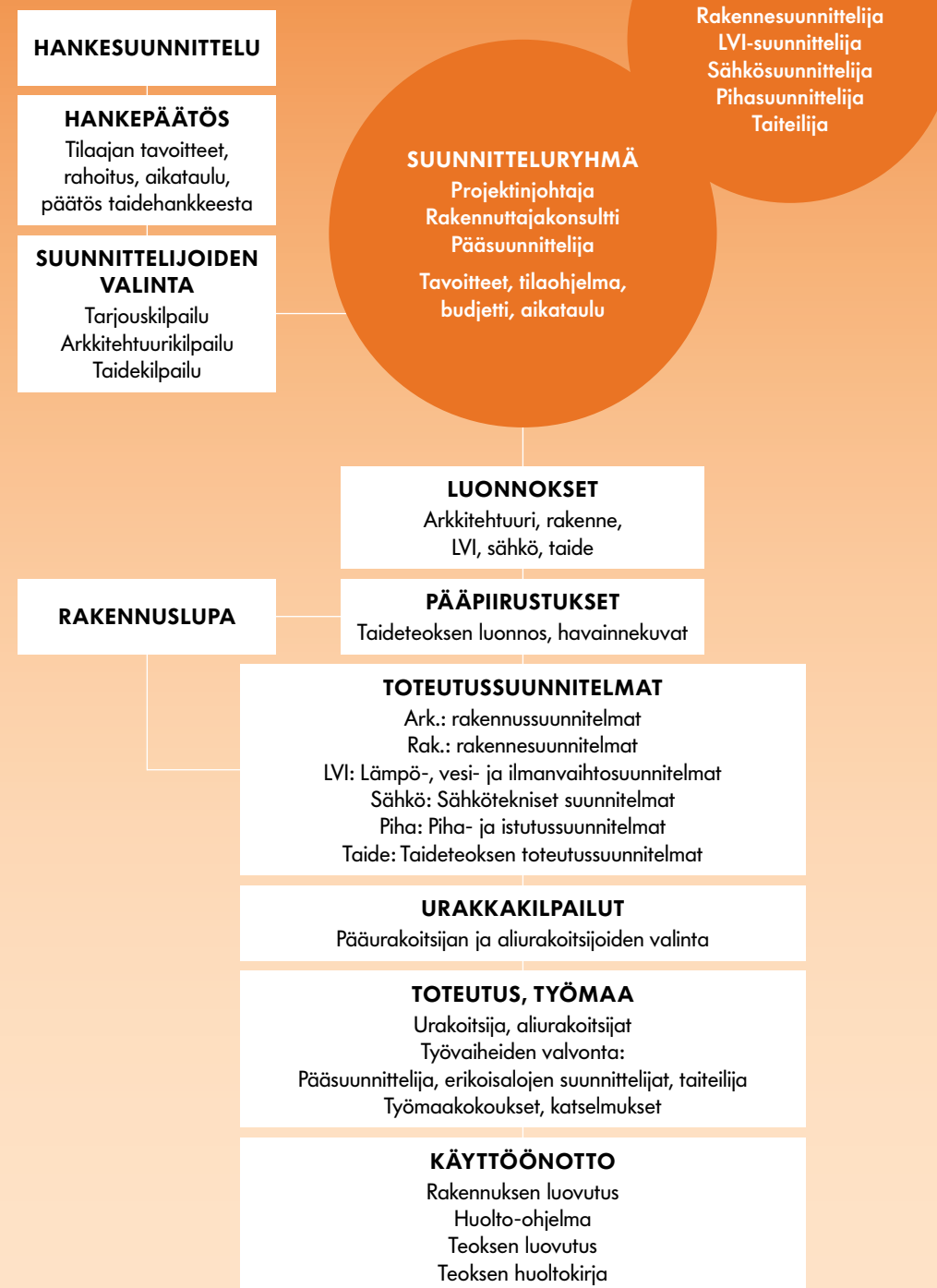
Projektinjohtaja

- johtaa suunnitteluvaihetta
- useimmiten rakennustekniikkaan ja rakennustalouteen perehtynyt insinööri-taustainen rakennuttajakonsultti

Alihankkijat

- erityisalojen suunnittelijoita, kuten julkisen taiteen asiantuntija, taiteilija, talotekniikan suunnittelija sekä sähkö- ja automaatio-suunnittelija
- vastaavat omista erikoissuunnitelmistaan

Rakennushankkeen toimintakaavio

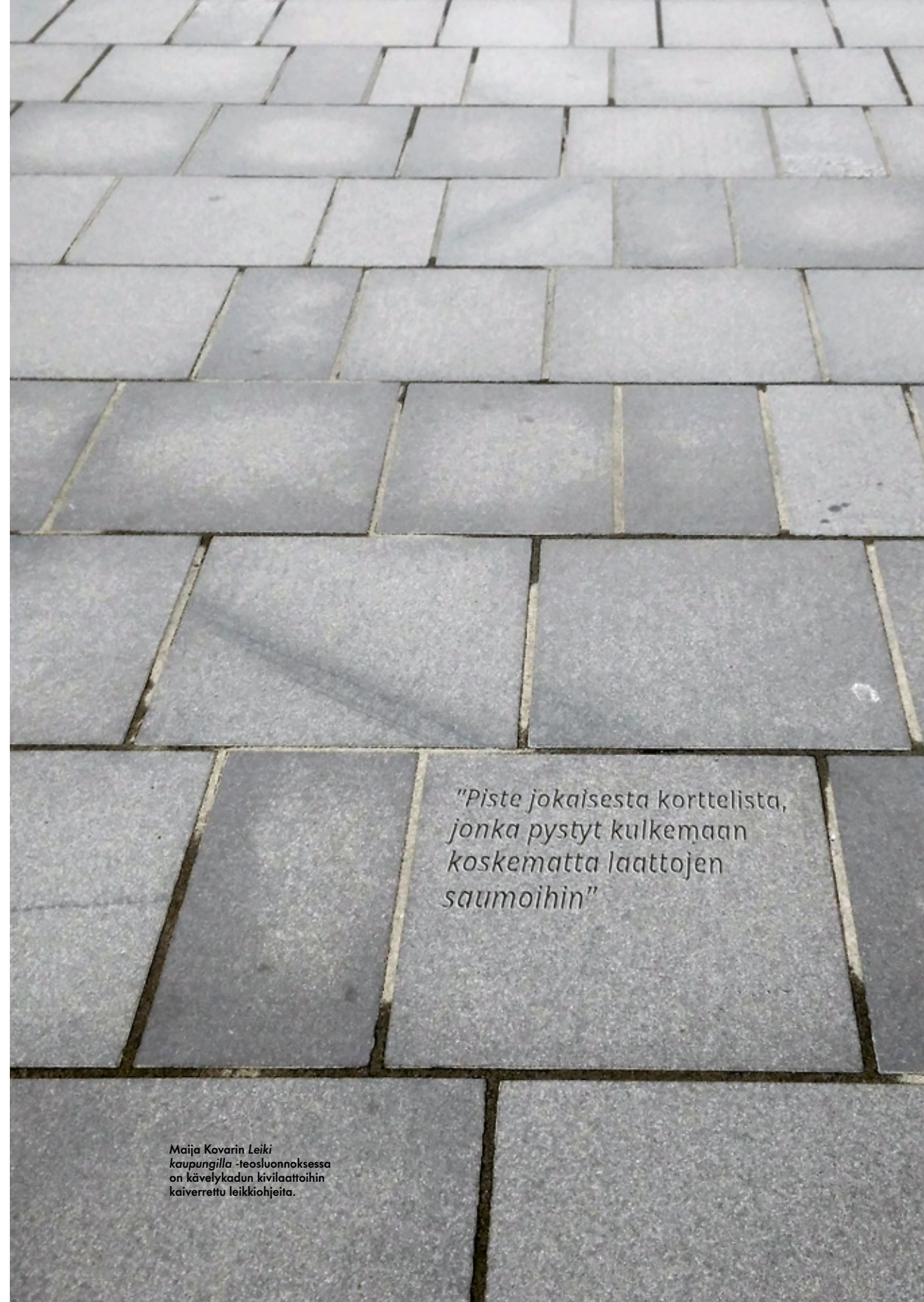
Taide ja julkisten ulkotilojen suunnittelu

Julkisessa tilassa olevalla taideteoksella on laaja yleisö. Teoksia katselevat arjessaan esimerkiksi koulujen oppilaat, kirjaston kävijät ja kokonaisten asuinalueiden asukkaat. Julkisessa ulkotilassa sijaitseva teos voi olla pysyvä tai tilapäinen. Sen kokemiseen vaikuttavat tekijät, joihin taiteilija ei voi suoraan vaikuttaa. Teosta katsotaan sekä kesän valossa että talvisessa lumituiskussa, päivällä ja yöllä. Taiteilijalle julkinen ulkotila asettaa omat haasteensa muun muassa juuri vaihtelevien sääolojen takia. Myös julkisen tilan suunnitteluprosessissa on omat erityispiirteensä, jotka eroavat rakennusten suunnittelusta.

Julkisten ulkotilojen suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito kuuluvat Suomessa lain mukaan kunnan vastuulle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että myös taiteen tilaaja on yleensä kunta tai jokin sen alaisista organisaatioista. Kunta voi suunnitella julkisia ulkotiloja omassa organisaatiossaan tai se voi tilata suunnitelmat ulkopuolisilta asiantuntijoilta tai suunnittelutoimistoilta. Kummassakin tapauksessa kyseessä on monialainen ja monivaiheinen prosessi, jossa yhdistyvät esimerkiksi kaavoituksen, liikennesuunnittelun, katu- ja puistosuunnittelun, valaistuksen sekä taiteen osaaminen.

Kaupunkien urbaani elämä muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Siksi myös julkisten tilojen suunnittelu on pohjimmiltaan jatkuva prosessi, joka etenee yhtäaikaaisesti eri alueilla ja eri tarkkuustasoilla kaavoituksesta tarkempiin suunnitteluvaiheisiin sekä toteutukseen. Yksityiskohtaisin kaavataso on asemakaavoitus, jossa määritellään kortteli- ja tonttikohtaisesti alueiden tarkka käyttötarkoitus sekä annetaan ohjeita rakennusten ja yleisten alueiden toteuttamisen tavasta. Kaavoituksessa voidaan antaa myös taidetta koskevia ohjeita, jotka sitovat esimerkiksi sijoittamaan teoksen tietylle alueelle tai tontille. Laajoille alueille, kuten kaupunginosille, on mahdollista laatia myös taideohjelmia jäsentämään laajemmin julkisen taiteen roolia ja toteutustapoja alueella.

Taiteilijan työtä voidaan toki käyttää julkisten ulkotilojen suunnittelussa myös osana tarkempia suunnitteluvaiheita riippumatta siitä, velvoittaako esimerkiksi asemakaava sijoittamaan alueelle määrätyn teoksen. Hedelmällinen vaihe taideyhteistyölle ovat katu-, aukio- ja puistosuunnitelmat, joissa luodaan ratkaisut moniin taideteokseen vaikuttaviin puitteisiin, kuten alueen materiaaleihin ja kalusteisiin. Tässä suunnitteluvaiheessa laaditaan myös alueen toteutuksen budjetti.

Maija Kovarin Leiki kaupungilla -teosluonnoksessa on kävelykadun kivilaattoihin käiverretty leikkiohjeita.

Katu-, aukio- tai puistosuunnitelman ratkaisuja tarkennetaan rakennus-suunnitelmassa, jonka perusteella alue toteutetaan ja luovutetaan yleiseen käyttöön. Taideteos voidaan luonnollisesti sijoittaa myös valmiiseen ympäristöön, mikä kuitenkin vaatii erilaisia muutostöitä esimerkiksi teoksen perustusten takia. Ylimääräisiltä kustannuksilta säästytään, kun taiteilija ja muut suunnittelijat työskentelevät samanaikaisesti ja yhdessä.

Laki ohjaa julkisen tilan suunnittelun vaiheita monin tavoin. Tavoitteena on toimiva ympäristö, johon myös kuntalaiset voivat vaikuttaa. Vaikka järjestelmä on tarkkaan säädelty, on sen monialaisissa käytännöissä paljon yhteistyön mahdollisuuksia taiteen ja suunnittelun ammattilaisille.

Taiteilijan visualisointi näyttää mahdollisia teoksen sijainteja Tampereen Otavalankadulle sijoittuneessa integroidun taiteen pilottihankkeessa. TEOSLUONNOS JA KUVA Maija Kovari

Julkisen tilan suunnittelun vaiheita

KAAVOITUS ERI TARKKUUSTASOILLA

ohjaa kaikkea tarkempaa suunnittelua

SUUNNITTELUTARVE

alueen käyttö muuttuu tai esimerkiksi sen kunnostus on tullut ajankohtaiseksi

SUUNNITTELIJOIDEN VALINTA

KATU-, PUISTO-, TAI AUKIOSUUNNITELMA

määrittelee alueen toiminnallisen, teknisen, ja kaupunkikuvallisen luonteen, mm. kalustuksen periaatteet ja sijoittelun

SUUNNITELMAN NÄHTÄVILLÄOLO

kaupunkilaisilla on mahdollisuus esittää suunnitelmaan parannuksia

TARKENNUS JA HYVÄKSYMINEEN

poliittinen taho hyväksyy kommenttien pohjalta tarkennetun suunnitelman ja siihen liittyvän kustannusarvion – myös taiteesta luonnos ja kustannusarvio

RAKENUSSUUNNITELMA

tarkentaa edellä hyväksytyyn suunnitelmaan kaikki ratkaisut toteutusta varten

TOTEUTTAJIEN VALINTA

TOTEUTUS, TYÖMAA

Urakoitsija, aliurakoitsijat
Työvaiheiden valvonta:
Pääsuunnittelija, erikoisalojen suunnittelijat, taiteilija

KÄYTTÖNOTTO

Yleiseen käyttöön luovutus
Teoksen luovutus
Teoksen huoltokirja

SUUNNITTELUA OHJAA AINA KUNTA*

Suunnittelutyöstä vastaava ryhmä voi koostua kunnan omista suunnittelijoista, tai työtä voi tehdä ulkopuolinen taho eli konsultti.

SUUNNITTELU

on monialaista yhteistyötä, koostuen hankkeesta riippuen esimerkiksi seuraavista:

Katu- ja vesihuoltosuunnittelu
Liikenteenohjaussuunnittelu
Valaistuksen suunnittelu
Maisemasuunnittelu
Geosuunnittelu
Taide

VIESTINTÄ JA AIKATAULUTUS

ovat avainasemassa onnistuneessa hankkeessa. Teoksen toimiva liittyminen ympäristöön – ja toisinpäin – taataan käymällä kaikki teoksen lähelle sijoittuvat ratkaisut läpi aina yhdessä.

* poikkeuksena valtio, joka myös omistaa julkisia tiloja

Rakennustyömaan käytännöt

Rakennustyömaa on nykyisin tiukasti säädelty ja valvottu työyhteisö. Työmaa on aidattu ja vartioitu, ja siellä noudatetaan tiukkoja turvallisuusohjeita. Kaikki työmaata koskevat asiat käsitellään tarkasti säännellyissä työmaakokouksissa, joissa kaikilla suunnittelijoilla ja alihankkijoilla, myös taiteilijalla, on puheoikeus omaan työhönsä liittyvissä asioissa. Työmaavaihe on pitkä ja hyvillä henkilösuhteilla on suuri merkitys.

Ensi kertaa työmaalle mentäessä on ilmoitauduttava vastaavalle mestarille, ja työmaalla liikuttaessa on käytettävä turvavarustusta. Työmaalla usein käyvän alihankkijan, joksi taiteilijakin yleensä luetaan, on hankittava itselleen turvavarustus, joka sisältää kypärän, silmäsuojan, turvaliivin ja turvakengät sekä varustauduttava kuvallisella henkilökortilla, joka pidetään aina näkyvillä.

Rakennushankkeen toteuttaa kilpailutuksen jälkeen valittu pääurakoitsija yhteistyössä eri aliorakoitsijoiden kanssa rakennuttajan kanssa solmittujen sopimusten mukaisesti. Koko hanketta johtaa yleensä rakennuttajakonsultti. Pääsuunnittelija valvoo työmaalla kokonaissuunnitelman toteuttamista ja erikoisalojen suunnittelijat omien alojensa töitä tavoitteena toteuttaa rakentaminen täsmälleen laadittujen suunnitelmien mukaan.

Kaikki työmaata koskevat asiat käsitellään ennakoita jaettavan asialistan mukaan säännöllisin välein pidettävissä työmaakokouksissa, joista laaditaan aina yksityiskohtainen pöytäkirja kaikille osapuolille. Jos taiteilijan mielessä on jokin merkittävä asia, joka on nostettava esiin, on siitä ilmoitettava mieluiten etukäteen kokouksen puheenjohtajalle, joka on yleensä rakennuttajakonsultti, hankkeen suunnittelun ja toteutuksen vetäjä.

Hankeeseen liittyvistä ajankohtaisista asioista päätetään työmaakokouksissa. Mikäli tarvitaan lisäselvityksiä, asiakohta jätetään seuraavaan kokoukseen toimenpide-ehdotuksella varustettuna. Taiteilijalla, kuten kaikilla suunnittelijoilla ja alihankkijoilla on oma paikkansa asialistalla ja tarpeelliseksi katsotut kommentit tai uudet asiat esitetään omalla vuorolla. Kaikkiin asia-kohtiin voi esittää mielipiteen tai kommentin pyytämällä puheenvuoron.

Työmaa on varsin pitkäaikainen, yleensä yli vuoden kestoinen työyhteisö, jossa hyvillä henkilösuhteilla on suuri merkitys. Taiteilija on harvoin mukana rakennushankkeissa ja hänen läsnäolonsa voi olla kiinnostava lisä tavanomaisessa työmaakäytännössä. Monet työmaan ammattikunnat eivät välttämättä ole aiemmin olleet tekemisissä taiteilijoiden kanssa.

Rakennustyömaan organisaatio

Työmaakokoukset

- kokoontuvat säännöllisin väliajoin, esim. kerran kuussa työmaalla
- puheenjohtajana projektinjohtaja
- asialista, jossa kaikkien toimijoiden asiat käsitellään
- päätökset kirjataan pöytäkirjaan
- käsitellään aikataulu, työsuoritukset ja mahdolliset suunnitelmamuutokset sekä kirjataan ratkaisut
- työmaakierros, jossa katsotaan paikalla ongelmakohtia ja muutetaan tai hyväksytään tehtyjä ratkaisuja

Työmaavaiheen onnistunut läpivieminen on vaativa prosessi, jossa hankkeen kulku, erityisesti aikataulu ja taiteilijan osuuteen liittyvät työvaiheet, on hyvä selvittää, jotta rakentaminen etenee juohevasti ja kaikki taideteosten erityisvaatimukset tulevat huomioituksi. Työmaavaiheeseen voidaan myös tilata taideteoksen toteutuksen valvonta taiteilijalta. Pääsuunnittelija tai julkisen taiteen asiantuntija on keskeinen yhdyshenkilö, joka pitää taiteilijan ajan tasalla teokseen liittyvissä kysymyksissä. Taiteilijan ei tarvitse olla mukana kaikissa kokouksissa, mutta hänen on hyvä osallistua kaikkiin teokseen ja sen sijoituspaikkaan liittyviin kokouksiin ja katselmuksiin.

Työmaan käytännön toimintaa vetää urakoitsijan edustajana vastaava työnjohtaja eli vastaava mestari, jonka tehtävänä on myös taiteilijan pitäminen ajan tasalla muun muassa teoksen ympäristön työvaiheista, pintojen laadusta, nostoista, asennuksista, erikoistöistä ja töihin liittyvistä aikatauluista. Rakennushankkeen edistyessä työmaalla pidetään katselmuksia ja sen valmistuessa loppukatselmuksia pääurakoitsijan ja aliurakoitsijoiden töistä, korjataan mahdolliset puutteet ja laaditaan hanketta koskevat huolto-ohjeet koko elinkaaren ajaksi. Samassa yhteydessä taideteos luovutetaan tilaajalle, teokselle laaditaan huoltokirja ja sovitaan teoksen ylläpidosta sekä sen liittymisestä rakennuksen muuhun huoltoon.

Rakennustyömaan vastuhenkilöt

Rakennuttajakonsultti

- johtaa hankkeen suunnittelua ja toteutusta
- toimii työmaakokousten puheenjohtajana

Pääsuunnittelija

- valvoo kokonaissuunnitelman toteuttamista
- taiteilijan keskeinen yhdyshenkilö

Työpäällikkö tai vastaava työnjohtaja

- pääurakoitsijan edustaja
- vastaa työmaan käytännön toiminnasta
- yhteydessä taiteilijaan mm. asennuksiin, pintojen laatuun ja erikoistöihin liittyvissä kysymyksissä

Arkkitehtuuri-, taide- ja muotoilustudio Partanen & Lamusuo Oy on suunnitellut yhdessä arkkitehti-toimisto Pekka Lukkaroinen Oy:n kanssa vuonna 2015 avautuneen Kuopion Kaarisairaalan. Sairaalan ulkoseinää kiertää Partanen & Lamusuo suunnittelema *Evaluutio*-julkisivutaide-teos. KUVIA KariMattiAntero Puustinen, KYS Valokuva-arkisto

Taiteilijan toimintamuoto ja tilausteoksen laskuttaminen

Taiteilija voidaan rinnastaa rakennushankkeessa alihankkijoihin, ja häneltä edellytetään yritystoiminnan tuntemusta. Kuinka valita toimintamuoto julkisen taiteen tilausteoksen tekemistä varten? Miten taiteilija voi laskuttaa? Tapoja on monia.

Toimintamuodon ja laskutusmuodon valintaan on erilaisia mahdollisuuksia tilanteesta riippuen. Muodon valintaan vaikuttavat ennen kaikkea tilaajan toiveet ja reunaehdot, mutta myös esimerkiksi oma työtilanne sekä tilausteoksen hinta. Yhtä oikeaa tapaa ei ole. Rakennusalalla ja suurten tilausteosten kohdalla taiteilijalta edellytetään alan käytännön mukaan usein Y-tunnusta. Ennen valintaa kannattaa miettiä ainakin sitä, kuinka laajaa toiminta on nyt, ja kuinka laajaa se tulee olemaan tulevaisuudessa. Olisiko yrityksen perustaminen järkevää? Mikä yritysmuoto sopisi parhaiten? Muodostuuko arvonlisäveron vähentämisestä merkittävää säästöä?

Arvonlisäverovelvolliseksi ilmoittautuminen

Arvonlisäverovelvollisuuden alaraja on 10 000 euroa vuodessa vuonna 2019. Kun vuosittainen myynti ylittää kyseisen summan, taiteilija on velvollinen maksamaan arvonlisäveron. Mukaan lasketaan kaikki myynti, julkisten taideteosten lisäksi siis esimerkiksi teosmyynti työhuoneelta, galleriasta tai taidelainaamosta. Vaikka raja ylittyisi vasta joulukuussa, tulee arvonlisävero maksaa koko kuluneen vuoden osalta. Arvonlisäverovelvollinen voi verotuksessa tehdä omista hankinnoistaan ALV-vähennykset. Arvonlisäverovelvollisen taiteilijan tulee antaa verohallinnolle perustamisilmoitus oma-aloitteisesti. Perustamisilmoituksia on saatavana internet-osoitteesta www.ytj.fi sekä verohallinnon toimipisteistä ja TE-keskuksista.

Työskentely verokortilla

- palkkio laskutetaan työsuorituksena
- taiteeseen liittyvät tulohankkimiskulut vähennetään verotuksessa muutoksina esitetyyn veroilmoitukseen
- verokortilla työskentely ei ole aina mahdollista. Moni tilaaja vaatii Y-tunnuksen, sillä se on vakiintunut tapa hankinnoissa.

Yritys

Toiminimi (yksityinen elinkeinonharjoittaja)

- elinkeinoa harjoitetaan omissa nimissä toiminimellä (Y-tunnus)
- kaikki sopimukset sitovat henkilökohtaisesti: toiminimen omaisuus ei siten ole erillistä yrittäjän henkilökohtaisesta omaisuudesta muutoin kuin kirjanpidollisesti
- kevyt perustaa ja ylläpitää
- perustamisesta ei synny kuin pieniä kustannuksia
- suositeltavaa hankkia ulkopuolinen kirjanpitäjä
- taiteilijan on mahdollista toimia myös ammatinharjoittajana ilman toiminimeä ja saada Y-tunnus

Osakeyhtiö

- omistajista erillinen, itsenäinen oikeushenkilö, joka vastaa itse omista velvoitteistaan
- osakeyhtiön vähimmäispääoma poistui 1.7.2019 eli perustaminen on hallintokuluja lukuun ottamatta ilmaista
- toiminimeä enemmän velvoitteita ja hallintoa
- tulee kyseeseen esimerkiksi silloin kun teokset ovat isoja ja kalliita, niissä on paljon yhteistyökumppaneita sekä niitä varten tulee kerätä pääomaa

Muut yritys muodot

- avoin yhtiö
- kommandiittiyhtiö

Yhtiömuodon valinnassa auttaa paikallinen yritysneuvonta.

Muita vaihtoehtoja laskuttamiseen

Osuuskunta

- yhtiömuoto, jonka tarkoituksena on sen jäsenistön taloudenpidon tai elinkeinon tukeminen harjoittamalla taloudellista toimintaa siten, että osuuskunnan jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluita
- osuuskunnan kautta saa käyttöön Y-tunnuksen ilman oman yrityksen perustamista
- taiteilijan tulee huomioida vastuukysymykset ja osuuskunnan provisio

Laskutuspalvelun kautta laskuttaminen

- käyttämällä laskutuspalveluyritystä voi laskuttaa palvelun tarjoaman Y-tunnuksen kautta ilman, että tarvitsee perustaa omaa yritystä
- palveluiden palvelumaksut ja provisiot voivat lohkaista melko ison osan palkkiosta

Miten apu työvoimalle voi maksaa palkkaa?

palkka.fi

- ilmainen palvelu palkanmaksajille: erittelee työntekijälle, työeläkemaksuihin ja irtottajalle maksettavat osuudet

palkkaus.fi

- vastaava maksullinen palvelu, jossa koko palkanmaksu hoituu yhdellä maksutapahtumalla

Tarjouksen tekeminen, hinnoittelu ja arvonlisävero

Taiteilija voi tehdä tilaajalle tarjouksen tai sitä voidaan pyytää häneltä tarjouspyynnöllä. Tarjous tähtää sopimuksen aikaansaamiseen. *Huom: mikäli tilaaja pyytää kahdelta tai useammalta kuvataiteilijalta samanaikaisesti ehdotusta samasta taiteellisesta suunnittelukohteesta, on kyseessä taidekilpailu.*

Hyvä tarjous sisältää ainakin seuraavat tiedot:

- tarjouksen tekijän yhteystiedot
- tarjouksen vastaanottajan tiedot (ml. yhteyshenkilö)
- tarjouksen päiväys
- tiedot tarjottavasta teoksesta/palvelusta sekä teoksen/palvelun hinnan
- tiedon, sisältyykö hintaan arvonlisävero (ALV)
- vastaukset tarjouspyynnössä esitettyihin kysymyksiin
- tiedon siitä, mihin päivämäärään saakka tarjous on voimassa
- tiedon tekijänoikeuksien säilymisestä taiteilijalla

Muista myös:

Tee tarjous kirjallisena

- kirjallisen dokumentin tiedot ovat jälkikäteen tarkistettavissa

Tehty tarjous sitoo tekijäänsä

- et voi jälkikäteen esimerkiksi korottaa teoksen hintaa ilman, että asiasta sovitaan yhdessä tilaajan kanssa
- huolehdi siis jo tarjousvaiheessa, että ehdotettu hinta riittää kaikkiin kuluihin sekä taiteilijapalkkioon

Tarjous ei kuitenkaan sido ikuisesti, vaan siihen on vastattava kohtuullisessa ajassa

- kohtuullinen aika tarkoittaa elinkeinoelämän sopimuksissa yleensä noin kahta viikkoa
- selvyden vuoksi tarjouksen voimassaoloajan voi ilmaista tarjouksessa

Jos tarjous hylätään, se raukeaa

Laki julkisista hankinnoista ei useimmiten koske taidehankintoja

- mikäli asiasta herää epäselvyyksiä, ota yhteys oikeudelliseen neuvontaan tai hankintalain asiantuntijaan

Hinnoittelu

Hinnoittele työsi niin, että sinulle jää kunnollinen korvaus työstäsi. Kannattaa miettiä, kuinka monta kuukautta tarvitset teoksen tekemiseen, ja paljonko rahaa näinä kuukausina puolestaan kuluu elämiseen. Taiteilijapalkkion päälle tulee laskea vielä teoksen materiaalikulut, kiinnitys, mahdollinen aputyövoima, vakuutukset ynnä muut kulut. Muista huomioida budjetissa myös lakisääteiset eläkemaksut (yritystoimintaa harjoitettaessa YEL-maksu).

Useimmiten teosprosessissa vastaan tulee myös jotain sellaista, mihin talousarviota tehdessä ei ollut varautunut. Sitä varten kannattaa budjettiin aina sisällyttää muut kulut -osio. Hinnoittelussa kannattaa selvittää, voiko materiaaleja hankkia tai esimerkiksi teoksen kiinnityksen hoitaa tilaajan kautta. Suuret tilaajat, kuten rakennusyhtiöt, saattavat saada hankittua materiaaleja edullisemmin.

Taiteilijan työ voi perustua myös kokonaan tai osittain tuntihintaiseen laskutustapaan.

Huomioi teoksen hinnoittelussa ainakin nämä seikat:

- taiteilijapalkkio
- materiaalikustannukset
- työhuoneen kustannukset
- työvälineiden ja -vaatteiden sekä suojavälineiden kustannukset
- teoksen kuljetus- ja kiinnityskustannukset
- ulkopuoliselta tilattavat palvelut, esimerkiksi lujuuslaskelma
- aputyövoiman kustannukset sosiaalikuluneen
- vakuutukset (esim. tapaturma-, vastuu- ja teosvakuutukset)
- eläkevakuutusmaksut
- matkakulut
- muut kulut (n. 5–10 % kokonaissummasta)
- erittele hinnoitteluun teoksen arvonlisävero
- laadi ehdotus laskutuseristä niin, että sinulla on varaa hankkia tarvitsemasi materiaalit ja välineet

Arvonlisävero

Julkisen taiteen teostilauksiin sisältyy monia arvonlisäveroon liittyviä kysymyksiä. Arvonlisävero (ALV) on kulutusvero, jonka myyjä – eli tässä tapauksessa teoksen myyjä taiteilija – lisää palvelun tai tavaran hintaan. Myyjä perii ALV:n myynnin yhteydessä ja tilittää veron valtiolle.

Yleinen arvonlisävero tuotteille ja palveluille on 24 % tuotteen tai palvelun hinnasta. Kun taiteilija (tai hänen oikeudenhaltijansa) myy tekemänsä teoksen ensimmäisen kerran puhutaan taideteoksen ensimyyntistä. Silloin sovelletaan matalampaa arvonlisäverokantaa, joka kirjoitushetkellä on 10 % (huom. poikkeukset*). Kun sama teos myydään uudelleen ensiostajalta (esim. välittäjä), on saman taideteoksen ALV jälleen 24 %. Alemman arvonlisäverokannan tarkoitus on siis tukea taiteen ostamista.

Taiteilijan työ yhdessä kohteessa voi tehtävistä riippuen sisältää myös eri ALV-prosenteilla laskutettavaa työtä.

*Poikkeuksia: Taide-esine määritellään arvonlisäverolaissa kohdassa 79 c §. Määritelmä ei pidä sisällään kaikkia uudempiä taiteen muotoja, esimerkiksi media- ja videotaidetta. Niistä maksetaan 24 % arvonlisävero myös ensimyyntistä. Poikkeuksia sisältyy myös joihinkin kirkkoteksteihin.

Sopimuksen laatiminen ja vakuutukset

Sopimuksen laatiminen

Sopimusneuvottelu on osapuolten yhteinen prosessi. Sopimus määrittelee osapuolten vastuut: kuka vastaa mistäkin ja missä vaiheessa? Mitä palkkioita maksetaan ja millä aikataululla? Jos taidehanketta koordinoi julkisen taiteen asiantuntija, sopimuksessa tulee määritellä myös taiteilijan ja asiantuntijan välinen työnjako. Suunnitelmista muuttuvien tilanteiden varalle on huomattavasti helpompaa sopia etukäteen kuin silloin, kun tilanteet sattuvat kohdalle. Näin ollen ”entä jos?” -ajattelua kannattaa pitää mielessä sopimusta laadittaessa.

Tilaaajalla voi olla käytössä oma sopimus pohja, jonka pohjalta sopimusta lähdetään laatimaan. Pohjana voidaan käyttää myös käsikirjan sivuilla 34–40 olevaa mallisopimus pohjaa. Sopimus pohja on tarkoitettu malliksi, ja varsinaisen sopimus tulee aina laatia kunkin teoksen ja tilausprosessin erityispiirteet huomioon ottaen. Mallisopimus pohjaa voi myös verrata tilaajan ehdottamaan sopimukseen ja siten tarkistaa, onko kaikki kyseisen teoksen ja sen toteutuksen kannalta tärkeät seikat otettu huomioon.

Epäselviin tai epämääräisesti muotoiltuihin sopimuskohtiin kannattaa aina puuttua ja kysyä niihin selvennystä. Mikäli selvennyksiä ei syystä tai toisesta saa tilaajalta, kannattaa apua kysyä esimerkiksi taiteilijajärjestöjen oikeudellisesta neuvonnasta.

Allekirjoituksella osoitetaan sopimuksen hyväksyminen ja sitoutuminen koko sisältöön.

Taideteoksen tekemisestä kannattaa aina tehdä kirjallinen sopimus

Kirjalliseen sopimukseen on mahdollista vedota huomattavasti helpommin kuin suulliseen sopimukseen. Julkisen taiteen tilausprosessit saattavat kestää vuosia, minkä vuoksi muistikuvat alun perin sovitusta saattavat muuttua. Myös tilaajan edustajien tai organisaation muutokset voivat aiheuttaa tilanteita, joissa on hyvä tarkastaa alkuperäinen tahtotila eli sopimus. Myös muutokset sopimukseen on suotavaa tehdä tai vahvistaa kirjallisina (esimerkiksi puhelimitse sovitun muutoksen voi vahvistaa sähköpostiviestillä ja sen hyväksymiskuitilla).

Vakuutukset julkisen taiteen tilausteoksen tekemiseen

Taiteilijan tulee huolehtia, että taidehankkeeseen hankitaan tilanteeseen sopivat ja kattavat vakuutukset. Taideteoksen tilaus sopimuksessa tämän tehtävän voidaan myös sopia olevan tilaajan vastuulla. Vakuutukset voi siis hankkia kumpi tahansa sopimusosapuoli, kunhan ne varmasti hankitaan.

Vakuutusyhtiöiden kanssa kannattaa keskustella parhaista kokonaisuuksista ja pyytää tarjouksia.

Teostilauksen suuruudesta, kestosta ja vastuista riippuen mieltä ainakin seuraavia:

Vastuuvakuutus

- toiminnan vastuuvakuutus korvaa yrityksen toiminnassa aiheutettuja henkilö- ja esinevahinkoja.

Varallisuusvastuuvakuutus

- varallisuusvastuuvakuutus korvaa yrityksen toiminnassa toiselle aiheutettuja varallisuusvahinkoja.

Tuotevastuuvakuutus

- tuotevastuuvakuutus korvaa tuotteen virheellisyydestä tai puutteellisesta turvallisuudesta toiselle aiheutuneita henkilö- ja esinevahinkoja.

Oikeusturvavakuutus

- oikeusturvavakuutus korvaa vakuutusehtojen mukaisesti oikeudenkäynnistä tai sen välttämisestä aiheutuvat kustannukset, kuten asianajopalkkion.

Henkilövakuutus

- sairauden ja työkyvyttömyyden varalta.

Oulussa prosenttiperiaatetta on noudatettu jo vuosikymmeniä, mikä on mahdollistanut taiteen tilaamisen arkisiin ympäristöihin. Raimo Törhösen seinämaalausarja Ajokoiravärioppi sijaitsee Oulussa Kontinkankaan hyvinvointikeskuksessa.
KUVA Aino Salmi ©Kuvasto 2019

Mistä taiteilija saa tukea ja apua

Ammattitaiteilijoille on tarjolla monenlaista tukea työmahdollisuuksien kartoittamisesta lainopilliseen neuvontaan. Apua saa Taiteen edistämiskeskuksen julkisen taiteen asiantuntijapalveluista ja läänintaiteilijoilta, visuaalisen alan järjestöistä ja yksityisiltä palveluntarjoajilta, kuten kirjanpitäjiltä. Neuvoja kannattaa hakea ajoissa, jotta pulmalliset tilanteet eivät pääse kärjistymään.

Oikeudellista neuvontaa ja ammatillista tukea

Ammatillisia verkostoja, tukea ja apua saa oman alan taiteilijaliitosta sekä oman paikkakunnan taiteilijajärjestöstä. Niin Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestöjen kuin muotoilun toimialajärjestö Ornamon jäsenet saavat liittojensa kautta oikeudellista neuvontaa esimerkiksi sopimus- ja vastuukysymyksissä. Lisäksi Suomen Taiteilijaseuran sivuilla on laaja, kaikille avoin Kuinka elää kuvataiteella -tietopankki taiteilijan työhön liittyvistä kysymyksistä. Tekijänoikeusasioissa voi kääntyä Kuvaston puoleen.

Tarvitsenko kirjanpitäjän?

Kirjanpitäjä kannattaa hankkia viimeistään, kun siirtyy alv-velvollisuuden piiriin, eli kun taiteilijan myynti ylittää 10 000 euroa vuodessa (vuonna 2019). Siinä vaiheessa kuittien hallintaa on vaivalloista hoitaa ilman kirjanpitäjää. Kirjanpitäjä auttaa taiteilijaa projektin talouden hallinnassa.

Taiteen edistämiskeskus

Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) Julkisen taiteen asiantuntijapalveluissa työskentelee taideasiantuntijoita, jotka neuvovat uusia prosenttitaidehankkeita ja tekevät julkisen taiteen kehittämistyötä. Lisäksi Taikessa työskentelee läänintaiteilijoita eri puolilla Suomea. Suuri osa läänintaiteilijoista edistää ammattitaiteilijoiden työmahdollisuuksien saantia. taike.fi

RT-ohje Taide rakennushankkeessa

Rakennustiedon julkaisema maksullinen RT-kortti RT 01-11147, Taide rakennushankkeessa, on ohje taidehankkeen toteuttamisesta osana rakennushanketta. Ohje sisältää perustiedot taiteen hankinta- ja rahoitustavoista sekä taiteen kytkemisestä rakentamisprosessiin hankesuunnittelusta työn luovutukseen. Ohjeessa kuvataan osapuolten rooleja ja tehtäviä sekä annetaan tietoja taidehankkeiden suunnittelun ja toteutuksen käytännön vaatimuksista. Ohjeen tavoitteena on palvella kaikkia hankkeissa mukana olevia tahoja ja sitä voidaan soveltaa sekä talonrakennus- että infra-hankkeisiin. RT-kortin voi ostaa Rakennustiedosta: rakennustietokauppa.fi.

Taiteilijan muistilista julkiseen taidehankkeeseen

Tämän listan avulla voi käydä läpi tilaajan toiveisiin, yhteistyökumppaneihin, talouteen ja työskentelyyn liittyviä asioita, jotka eivät välttämättä ole ensimmäisenä mielessä. Lista ei kata kaikkia teostilauksen vaiheita, ja oma muistilista kannattaakin aina laatia teoskohtaisesti.

Yhteistyö tilaajan kanssa

- Selvitä tilaajan toiveet teoksen ja aikataulun suhteen:
Missä rakennushankkeen vaiheessa taiteilija tulee mukaan?
Mikä on taiteilijan rooli hankkeessa? Mitä taiteilijalta toivotaan?
Mikä on rakennushankkeen aikataulu?
Yhteisymmärrys teoksen elinkaaresta.
- Tunnista ja ota mahdollisimman aikaisessa vaiheessa yhteyttä kaikkiin tahoihin, jotka liittyvät jollain tavalla teokseen tai sen kiinnittämiseen (esim. sähköt ja valaistus).
- Varmista pääsuunnittelijalta, että olet ymmärtänyt piirustukset oikein.
- Laadi kirjallinen sopimus luonnoksesta ja lopullisesta teostilauksesta.
- Onko taideteoksen vaatimat rakenteet huomioitu?
- Onko sovittu, kuka tekee pohjat, tilaa materiaalit, suunnittelee ja asentaa valaistuksen, huolehtii kiinnityksestä, tekee suojaukset, on vastuussa teoksen kuljetuksesta?
- Varmista, että tiedät työmaakokousten ajankohdat.
- Kuinka valmisteilla olevasta ja valmiista teoksesta viestitään? Kuka vastaa viestinnästä?
- Millä tavoilla taiteilija osallistuu viestintään ja lehdistösuhteisiin?
- Onko teoskuvien käyttöön liittyvistä tekijänoikeusasioista sovittu tilaajan kanssa?
- Mistä teoksesta saa tietoa sen valmistumisen jälkeen?
- Asennetaanko teoskyllti, ja kuka sen asentaa?
- Kuinka teosta huolletaan ja hoidetaan valmistumisen jälkeen?
- Muista pyytää tilaajan hyväksyntä mahdollisille muutoksille teokseen.

Talous

- Budjetin valmistelu: mitä budjetti kattaa?
- Oman palkkion huomioiminen.
- Tarvitaanko ulkopuolista työvoimaa?
- Varaa budjettiin n. 5–10 prosentin suuruinen muut kulut -kohta, sillä aina ilmenee yllättäviä kuluja.
- Onko materiaaleja, laitteita tai palveluita mahdollista hankkia tilaajan/rakennuttajan kautta? Saako niistä alv-hyödyn?
- Pidä kirjaa verovähennykselpoisista hankinnoista.

Maija Louekarín lasitaideteos *Kasvihuone* (2011) kiertää Oulun Ympäristötalon aulaa. Teos on Oulun kaupungin prosentitaidehankinta. KUVA Aino Salmi

Julkisen taideteoksen erityispiirteitä

Huomioi ainakin seuraavat seikat:

- materiaalien säänkestävyys
- rakenteiden säänkestävyys
- materiaalien elinkaari
- aikataulujen realistisuus
- teosprosessin dokumentoiminen (valokuvaus, mallit)
- teoksen turvallisuuteen ja paloturvallisuuteen liittyvät seikat
- kuntien ympäristöluokitukset, jotka vaikuttavat materiaalivalintoihin

Taiteilijan työturvallisuus

- Työturvallisuudesta huolehtiminen omalla työhuoneella ja työmaalla.
- Rakennusalan ohjeistukseen ja työmaan turvallisuusohjeisiin tutustuminen.

Huoltokirja

Taiteilijan tulee yleensä laatia huoltokirja julkiselle taideteokselle. Sen avulla taiteilija varmistaa, että teoksesta pidetään hyvää huolta.

Julkisen taiteen tilausteoksen sopimukseen sisältyy usein maininta huoltokirjan, -ohjeen tai -selvityksen toimittamisesta tulevalle taideteoksen omistajalle. Huoltokirjalla tarkoitetaan dokumenttia, jossa taiteilija ohjeistaa mahdollisimman tarkasti teoksensa materiaalit sekä sen, minkälaista huoltoa teos tarvitsee. Ohjeistuksen laatiminen edesauttaa sitä, että teoksesta pidetään huolta asianmukaisesti ja taidemuodon erityispiirteiden vaatimalla tavalla. Huoltokirja luovutetaan tilaajalle ja huollosta vastaavalle taholle viimeistään teoksen luovutuksen yhteydessä.

Huoltokirjan sisältö riippuu luonnollisesti itse teoksesta: materiaaleista, koosta, elinkaaresta sekä sijainnista.

Huomioitavia seikkoja huoltokirjaa laadittaessa:

Teoksen ja sen osien kuvaus

- taiteilijan nimi ja yhteystiedot
- yleisluonnehdinta ja kuvaus teoksesta
- teoksen osoite ja tarkka sijainti kohteessa
- valokuvia teoksesta alkuperäisasussa

Sovi valokuvista tilaajan kanssa – myös tilaaja voi vastata valokuvauksesta, jos teos talletetaan esimerkiksi taidemuseon kokoelmaan.

Teoksen materiaalit ja valmistustapa

- käytetyt materiaalit mahdollisimman tarkasti selitettyinä
- materiaalien toimittajat ja mahdolliset alihankkijat
- maalien värikoodit, valaistuksen valovoima
- teoksen kiinnitystapa
- valokuvia teoksen kiinnityksestä ja muista työvaiheista selityksineen

Teoksen elinkaari

- mikä on luonnollista kulumista / teoksen elämistä (esim. metallien patinoituminen) ja mikä ei

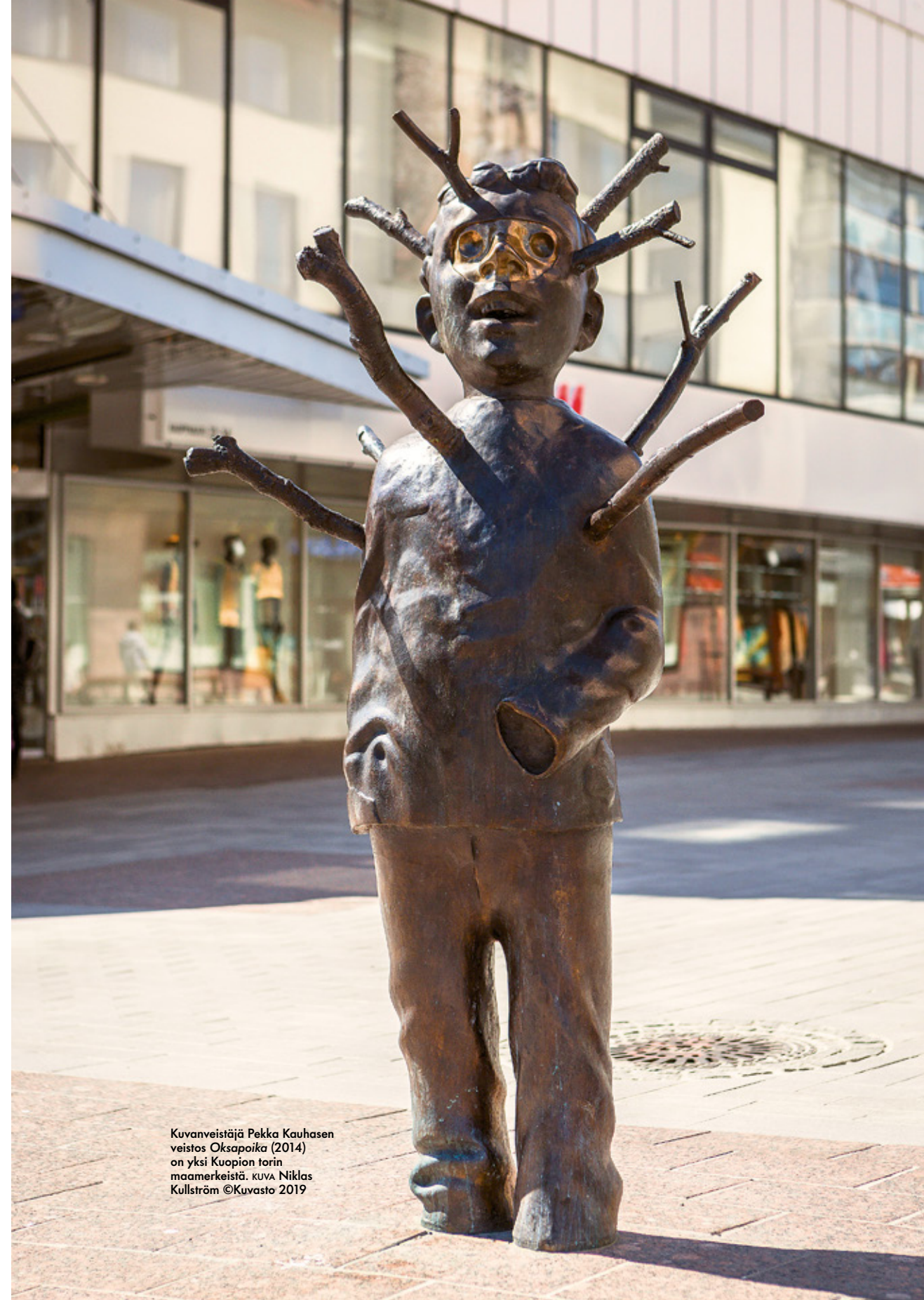
Ohjeet teoksen hoitoon ja huoltoon

- teoksen huollon, ylläpidon ja puhtaanapidon tavat ja aikaväli
- teokseen liittyvän tekniikan ohjeistaminen

Mikäli teos rikkoontuu tai vahingoittuu

- tieto siitä, kehen otetaan yhteyttä kun vahinko havaitaan
- mahdollisten varaosien valmistamisohjeet ja -paikat
- mahdolliset digitaaliset mallit, jos teos on valmistettu niiden pohjalta

Huolehdi siitä, että tiedot päätyvät teoksen huollosta vastaavan tahon arkistoon.

Kuvanveistäjä Pekka Kauhasen veistos Oksapoika (2014) on yksi Kuopion torin maamerkeistä. KUVA Niklas Kullström ©Kuvasto 2019

Näin edistät prosenttiperiaatetta paikallasi: Vinkit paikalliseen vaikuttamiseen

Monet Suomen kaupungit ovat sitoutuneet prosenttiperiaatteen käyttöön tai sitoutuneet hankkimaan julkista taidetta muulla tavalla. Kaikkialla prosenttiperiaatetta ei kuitenkaan vielä tunneta. Valtakunnalliset visuaalisen alan järjestöt sekä Taiteen edistämiskeskus edistävät prosenttiperiaatetta valtakunnallisella tasolla. Paikallisen tason vaikuttamiseen tarvitaan kuitenkin apukäsiä: paikallisia taiteilijoita, muotoilijoita, arkkitehteja sekä muita julkisesta taiteesta kiinnostuneita henkilöitä ja organisaatioita, kuten taidemuseoita.

Seuraavat ohjeet antavat käytännön vinkkejä siihen, kuinka prosenttiperiaatetta voi edistää paikallisesti.

1 / Kootkaa samanmieliset yhteen Yhteistä asiaa on helpompi ajaa porukalla. Vaikuttaminen kannattaa siis aloittaa kutsumalla avoimella kutsulla kaikki prosenttiperiaatteen edistämisestä kiinnostuneet yhteen esimerkiksi seminaariin, keskustelutilaisuuteen tai kahvittelemaan. Taiteilijoiden ja muotoilijoiden lisäksi kannattaa alusta lähtien tehdä yhteistyötä arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelusta vastaavien viranomaisten kanssa. Miettikää yhdessä seuraavia kysymyksiä:

Miksi haluatte ajaa prosenttiperiaatetta omaan kuntaanne?

Haluatteko kuntaanne esimerkiksi:

- viihtyisämpää elinympäristöä
- työmahdollisuuksia paikallisille taiteilijoille
- taidetta kaikkien asukkaiden ulottuville
- yllättäviä arkiympäristöjä
- vetovoimaa kaupungille tai jollekin kaupunginosalle

Mikä tavoitteenne on? Haluatteko, että:

- kunta sitoutuu prosenttiperiaatteeseen omassa julkisessa rakentamisessaan (koulut, päiväkodit, kirjastot, terveysasemat ja muu infrarakentaminen)
- jonkin uuden asuinalueen kaavoitukseen tai rakentamiseen sisällytetään taidevelvoite
- kunta tekee muun satsauksen julkiseen taiteeseen, esimerkiksi perustaa veistospuiston tai katutaideseinän?

Kuka toimii projektin äänitorvena, eli antaa kommentteja medialle ja tapaa päättäjiä?

- vastuuta voi ja kannattaa jakaa usealle henkilölle: valitkaa esimerkiksi tiedottaja tai tapahtumavastaava, joka osaa vastata projektia koskeviin kysymyksiin
- mikäli järjestettävään tapahtumiin liittyy rahaliikennettä, valitkaa myös taloudenhoitaja

Vaikuttamista varten ei välttämättä tarvitse perustaa yhdistystä. Järjestäytymisen muoto voi olla myös kollektiivi, liike tai vaikkapa Facebook-sivu. Pitäkää kuitenkin huoli siitä, että esillä on vähintään yhden ihmisen yhteystiedot (puhelinnumero ja sähköposti) sekä tieto siitä, minkälaisia toimijoita

asian takana on (esimerkiksi ”liikkeen taustalla on Kunnan taiteilijaseura ry:n ja Kunnan muotoilijat ry:n aktiivitoimijoita”), sekä miten toimintaan pääsee mukaan. Näin päätöksentekijöiden, median ja muiden kuntalaisten on helpompi ottaa yhteyttä, kun he kiinnostuvat asiastanne.

Kampanjalle voi valita myös iskevän nimen tai iskulauseen.

2 / Tehkää prosenttiperiaatteesta puheenaihe Kun tarpeeksi moni ihminen puhuu samasta aiheesta, siitä tulee puheenaihe. Mitä enemmän puhetta, sitä parempi. Ensimmäinen tapa nostaa prosenttiperiaatetta esiin on yksinkertaisesti pitää asiasta meteliä. Se onnistuu esimerkiksi seuraavilla tavoilla (Keksikää toki lisää!):

- kirjoittakaa mielipidekirjoitus tai vieraskynäartikkeli paikalliseen sanomalehteen
- järjestäkää keskustelutilaisuus tai seminaari
- toteuttakaa tempaus tai kaupunkitapahtuma
- nostakaa esiin lähiseudun kaupunkien onnistuneita kokemuksia
- tehkää kuntalaisille kysely siitä, haluavatko he lisää julkista taidetta*
- tehkää Facebook-sivu, josta kuntalaiset voivat tykätä (“Lisää taidetta meille!”)

Tapahtumista ja tempauksista kannattaa lähettää viimeistään viikkoa aiemmin lehdistötiedote paikallismedioihin (sanomalehdet, radiokanavat, paikalliset TV-toimitukset), sekä olla yhteydessä aiheesta esimerkiksi kulttuuri- ja kaupunkitoimituksiin. Saamanne huomio moninkertaistuu, jos media kiinnostuu toiminnastanne. Tapahtumasta kannattaa muistuttaa mediaa pari päivää etukäteen. Tiedote ja tapahtumakutsu ovat hyvä alku mediahuomion saamiseksi, mutta aina kannattaa myös soittaa ja muistuttaa tapahtumasta.

3 / Ottakaa yhteys päätöksentekijöihin Päätettiin prosenttiperiaatteesta sitten sitovana tai jonkin yhden alueen kaavoitusta ohjaavana periaatteena, kuuluu asian käsittely kaupunginvaltuustolle tai -hallitukselle.

Asia voi edetä valtuuston tai hallituksen käsittelyyn niin virkamiesvalmisteluna kuin valtuutettujen omana aloitteena.

Vinkkejä

- tehkää yhteistyötä kaikkien asiasta kiinnostuneiden kanssa puoluekannasta riippumatta, todennäköisimmin läpi menevät asiat, joita kannatetaan useammasta puolueesta
- tarjoutukaa valtuustoryhmien kokouksiin tai valtuuston iltakouluihin kertomaan aiheesta
- valtuutetuille voi soittaa ja lähettää sähköpostia

* = Valtakunnallinen kyselytutkimus kansalaisten suhtautumisesta julkiseen taiteeseen (TNS Gallup 2016) on osoitteessa www.prosanttiperiaate.fi/tutkimukset, ja sitä saa vapaasti hyödyntää vaikuttamistyössä.

Kannattaa tutustua myös www.kuntalaisaloite.fi-palveluun. Kun vähintään kaksi prosenttia kunnan äänioikeutetuista asukkaista tekee kunnanvaltuuston toimivaltaan kuuluvassa asiassa aloitteen, tulee valtuuston käsitellä asia.

Jos järjestätte keskustelutilaisuuksia tai tapahtumia aiheesta, muistakaa aina kutsua päätöksentekijät ja virkamiehet mukaan tapahtumiin.

4 / Videoita, tutkimuksia, oppaita, apua? Löytyy! Prosentti taiteelle -hanke ja Taiteen edistämiskeskus ovat tuottaneet runsaasti materiaalia, jota voi käyttää hyväksi prosenttiperiaatteen edistämiseksi paikallisesti.

Videot:

- Lyhyitä esittelyvideoita prosenttiperiaatteesta on YouTubessa hakusanoilla "Prosentti taiteelle".

Tutkimukset ja kirjallisuuslista:

- Kyselytutkimus kansalaisten suhtautumisesta julkiseen taiteeseen (TNS Gallup 2016) sekä kirjallisuuslista prosenttiperiaatteesta ovat osoitteessa www.prosenttiperiaate.fi/tutkimukset.

Oppaat ja muu apu:

- Ota yhteys Taiteen edistämiskeskuksen julkisen taiteen asiantuntijapalveluihin tai valtakunnallisiin taiteilijajärjestöihin.

Pertti Kukkosen teos *Variksen peli* (2012) on integroitu asuinrakennuksen julkisivuun. Teos sijaitsee Tampereella Vuoreksen kaupunginosassa.
KUVA Niklas Kullström ©Kuvasto 2019

Mallisopimus pohja

Lukijalle ja käyttäjälle

Tämä mallisopimus on malli taideteoksen tilauksessa käytettävästä sopimuksesta. Se tähtää yleispätevyyteen ja keskimääräisyyteen, eikä siksi välttämättä sellaisenaan sovellu yksin kaikkiin sopimustilanteisiin. Mallisopimus on laadittu erityisesti rakennushankkeen yhteydessä toteutettavan tai julkisen taideteoksen teostilasta silmällä pitäen.

Mallisopimusta voi muokata ja täydentää omiin tarpeisiin. Jos mallissa on kohtia, jotka ovat käsillä olevassa yksittäistapauksessa tarpeettomia, voi ne jättää tyhjäksi tai yliviivata tarpeettoman sopimuskohdan. Mallisopimuksen tekstin asteriskilla merkityt kohdat selitetään sopimuksen yhteyteen kuuluvassa selventävässä lopputekstissä. Selvennyksen määritelmät ja tulkintaohjeet tulevat osaksi sopimusta, ellei Tilaaajan ja Taiteilijan kesken katsota sovitun muuta.

Taideteoksen tilaussopimus

Osapuolet

_____ ("Taiteilija"), henkilön nimi, Y-tunnus _____

_____ ("Tilaaaja"), Y-tunnus _____

Yhteyshenkilön nimi: _____

Yhteystiedot: _____

Katuosoite: _____

Sähköpostiosoite: _____

Pankkitili IBAN: _____

Taiteilija ja Tilaaaja sopivat tällä asiakirjalla taideteoksen tilaamisesta. Sopimus on kaksivaiheinen. Ensimmäinen vaihe (sopimus luonnoksesta) tulee voimaan, kun tämä sopimus on allekirjoitettu. Toinen vaihe (sopimus lopullisesta teoksesta) tulee voimaan, kun Tilaaaja on kirjallisesti hyväksynyt yhden luonnoksen toteutettavaksi.

1 Sopimus luonnoksesta

1.1 Luonnokset taideteoksesta

Teoksen aihe: _____

Teoksen arvioitu koko: _____

Teoksen materiaalit: _____

Sijoituspaikka, mahdolliset rajoittavat seikat: _____

Luonnosten määrä: _____ kpl

Luonnosten mittakaava 1: _____

Luonnosten toteutustapa:

2-ulotteinen

3-ulotteinen

Luonnosten viimeinen toimituspäivä: _____._____._____

Jos luonnoksen valmistusaika viivästyy Taiteilijasta riippumattomasta syystä, valmistusaikaa pidennetään tuon syyn aiheuttaman viivästyksen määrällä. Tilaaajalla on oikeus saada työn kuluessa tietoja sen edistymisestä.

Liitteet:

työsuunnitelma

luettelo Taiteilijan apulaisista ja alihankkijoista teoksen teossa

materiaalien kuvaus ja hinnat luonnossopimuksen tekoajankohtana

1.2 Luonnosten hinta ja maksuaikataulu

Hinta per tilattu luonnos on _____ €.

Hintaan ei lisätä alv:a lisätään alv 10 % lisätään alv 24 %, jolloin alv:n osuus _____ € ja hinta veroineen _____ €.*

Tästä summasta puolet maksetaan heti, kun tämä sopimus on allekirjoitettu ja puolet 14 pv kuluessa luonnosten toimituksen jälkeen erillistä laskua vastaan.

Luonnoksista maksettu korvaus luetaan osaksi teoksen lopullista kauppahintaa.

Korvaus osallistumisesta tilaaajan järjestämiin suunnittelukokouksiin _____ kpl

sisältyy luonnospalkkioon

maksetaan Taiteilijalle laskulla

1.3 Taiteilijapalkkio *

Taiteilijapalkkio sisältyy luonnosmaksuun

Tilaaja maksaa Taiteilijalle tämän työstä taiteilijapalkkion.

Luonnosvaiheen taiteilijapalkkion summa _____ euroa maksetaan ___ erässä päivämäärinä __/__/20__, __/__/20__. Taiteilijapalkkio luonnoksesta maksetaan

laskulla

palkkana, Taiteilija toimittaa verokortin sopimuksen liitteenä

1.4 Luonnoksen hyväksyminen toteutettavaksi

Tilaajan on ilmoitettava kirjallisesti Taiteilijalle _____ kk:n kuluessa luonnosten toimittamisesta lopullisen teoksen tilaamisesta tai tilaamatta jättämisestä.

Jos Tilaaja ei hyväksy mitään luonnosta toteutettavaksi, maksettu luonnoskorvaus jää Taiteilijan luonnospalkkioksi.

Luonnokset, joita Tilaaja ei hyväksy toteutettavaksi, jäävät Taiteilijan omaisuudeksi eikä Taiteilijan oikeutta niiden tulevaan käyttöön ole rajoitettu, ellei muuta ole kirjallisesti sovittu Taiteilijan ja Tilaajan kesken. Tilaajalla ei ole oikeutta käyttää luonnoksia hyväkseen Taiteilijasta riippumattomalla tavalla.

Kaikille tämän sopimuksen mukaisille suorituksille tulee niiden viivästyessä maksaa korkolain (633/1982) mukaista viivästyskorkoa.

2 Sopimus lopullisesta teoksesta

2.1 Lopullinen teos

Lopullinen teos tehdään hyväksytyyn luonnoksen ja sen liitteenä toimitettujen työsuunnitelman sekä materiaalien kuvauksen mukaan.

Taiteilija voi teoksen taiteellisen arvon säilyttämiseksi ja lisäämiseksi poiketa luonnoksesta lopullista teosta valmistaessaan siinä määrin, minkä mittakaavan muutos ja lopullisen materiaalin käyttö edellyttävät.

Taiteilijalla on oikeus valvoa kaikki teoksen valmistamiseen liittyvät aputyöt (mm. perustukset, kiinnitys, ripustus) siihen asti, kun teos on valmiina luovutettavaksi tilaajalle. Taiteilija vastaa omasta ja apulaistensa työstä vain teoksen taiteellisen sijoittamisen osalta.

Teoksen tulee taiteellisen työn osalta olla valmis luovutettavaksi Tilaajalle viimeistään _____ kk kuluessa siitä, kun Tilaaja ilmoitti lopullisen teoksen tilaamisesta.

2.2 Hinta ja maksuaikataulu

Teoksen kokonaishinta on _____ €.

Hintaan

ei lisätä alv:a

lisätään alv 10 %

lisätään alv 24 %.

Alv:n osuus _____ € ja hinta veroineen _____ €.*

Materiaalikustannukset:

sisältyvät hintaan

eivät sisälly hintaan ja niiden määrä lisätään kauppahintaan.*

Tilaajan velvollisuus maksaa Taiteilijalle erikseen teoksen toteuttamiseen liittyvät matkakustannukset ja päiväraha valtion matkustussäännön* suuruusina: kyllä ei

Tilaaja maksaa kauppahinnan useammassa erässä seuraavan maksuaikataulun mukaisesti erillisiä laskuja vastaan: Luonnokset sen mukaan, mitä luonnosvaiheessa on sovittu, yhteensä _____ €, joka luetaan osaksi teoksen kauppahintaa. Kun Tilaaja on hyväksynyt teoksen toteutettavaksi, maksetaan Taiteilijalle heti tämän sopimuksen tultua allekirjoitetuksi _____ €, tekovaiheen osamaksut ___ erässä päivämäärinä __/__/20__, __/__/20__ ja _____ €, kun teos on taiteellisen työn osalta valmis ja tilaajalle luovutettavissa ja kun huoltokirja on luovutettu Tilaajalle.

2.3 Taiteilijapalkkio *

Taiteilijapalkkio sisältyy teoksen kokonaishintaan

Tilaaja maksaa Taiteilijalle tämän työstä taiteilijapalkkion.

Teoksen toteutusvaiheen taiteilijapalkkion summa _____ euroa maksetaan _____ erässä päivämäärinä __/__/20__, __/__/20__.

Taiteilijapalkkio maksetaan

laskulla

palkkana, Taiteilija toimittaa verokortin sopimuksen liitteenä

Korvaus osallistumisesta tilaajan järjestämiin suunnittelukokouksiin ___ kpl

sisältyy taiteilijapalkkioon

maksetaan Taiteilijalle laskulla

2.4 Tekijänoikeus

Tekijänoikeus valmiiseen teokseen sekä luonnoksiin säilyy Taiteilijalla. Tilaajalla:

on oikeus ilman eri korvausta käyttää teoksen kuvia tiedotuksessaan ja markkinoinnissaan.

on tekijänoikeuden voimassaoloajan ainoastaan lain nojalla jokaiselle kuuluva oikeus kuvata ja vapaasti käyttää valokuvia, joissa julkinen teos on taustalla muttei kuvan pääaiheena.

2.5 Muut ehdot

Tilaaja vastaa teoksen kuljetuksesta ja siitä aiheutuvista kustannuksista aiottuun sijoituspaikkaan, samoin teoksen sijoittamisesta paikalleen. Tilaaja vastaa teoksen sijoituspaikan rakenteiden kestävydestä. Taiteilijalla on sopimuskohtan 2.1 mukainen oikeus valvoa teoksen sijoitus paikalleen.

Tilaaja ei korvaa korvaa sijoituksesta ja sen valvonnasta Taiteilijalle aiheutuvat majoitus- ja matkakulut valtion matkustussäännön mukaan.

Tilaaja

- ei saa siirtää teosta määrättyltä sijoituspaikalta.
 saa siirtää teoksen sijoituspaikaltaan.

Taiteilijalla

- on oikeus lainata teos näyttelyyn.
 ei ole oikeutta lainata teosta näyttelyyn.

Taiteilijalla

- on oikeus valmistaa teoksen kappaleita ilman Tilaajan lupaa
 ei ole oikeutta valmistaa teoksen kappaleita ilman Tilaajan lupaa muutoin kuin tavanomaiseen arkistointi- ja tuotannonesittelytarkoitukseen. *

Teoksen valmistamisen, sijoituspaikalleen kuljettamisen ja paikalleen kiinnittämisen vakuutusturvasta vastaa *

- kaikilta osin Tilaaja, vakuutuskirjan kopio liitteenä
 kaikilta osin Taiteilija, vakuutuskirjan kopio liitteenä
 Taiteilija teoksen valmistamisvaiheen osalta, Tilaaja muutoin, vakuutuskirjojen kopiot liitteenä
 muutoin jaettu vastuu vakuutusturvan järjestämisestä, selvitys käytettävistä vakuutuksista ja vakuutuskirjojen kopiot liitteenä

Jos teoksen valmistusaika viivästyy Taiteilijasta riippumattomasta syystä, valmistusaikaa pidennetään tuon syyn aiheuttaman viivästyksen määrällä. Tilaajalla on oikeus saada työn kuluessa tietoja sen edistymisestä.

Taiteilija liittyy teoksen valmistuttua sopimukseen taideteoksen huoltokirjan, jonka mukaisin ohjein teos säilyttää taiteellisen luonteensa koko elinkaarensa ajan.*

Valmiin teoksen lopputarkastus pidetään enintään ____ pv teoksen paikalleen sijoittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään päivämääränä _____. Siihen osallistuvat sopimusosapuolten yhteyshenkilöt ja näiden lisäksi Tilaajan puolelta _____ ja Taiteilijan puolelta _____.*

Kaikille tämän sopimuksen mukaisille suorituksille tulee niiden viivästyessä maksaa korkolain (633/1982) mukaista viivästyskorkoa.

Liitteet

- teoksen huoltokirja (teoksen valmistuttua)
 osapuolten vakuutuskirjojen kopiot
 luettelo Taiteilijan apulaisista ja alihankkijoista teoksen teossa, jos niissä on muutoksia luonnosvaiheesta
 materiaalien kuvaus ja hinnat teossopimuksen tekoajankohtana, jos niissä on muutoksia luonnosvaiheesta

3 Päiväys ja allekirjoitukset

Tämä sopimus on tehty kahtena yhtäpitävänä kappaleena, joista yksi kummallekin osapuolelle.

_____/_____._____._____.
Paikka ja päiväys

TAITEILIJA

_____/_____._____._____.
Paikka ja päiväys

TILAAJA

Mallisopimus on laadittu osana Prosentti taiteelle -hanketta (2014–2015).

Selvennykset

Nämä selventävät määräykset kuuluvat mallisopimuksen yhteyteen ja sen osaksi. Tulostettaessa mallisopimus paperisena tai pdf-tiedostona, tulee tämä teksti sisällyttää tiedoston loppuun.

* Alv-velvollisuus

Taiteilijan luopuessa oman teoksensa tai teosluonnoksen omistusoikeudesta myymällä se itse, myyntiin sovelletaan alennettua 10 % arvonlisäverokantaa. Taide-esine määritellään arvonlisäverolain (1501/1993) 79 c §:ssä. Määritelmä ei pidä sisällään kaikkia uudempia taiteen muotoja, esimerkiksi media- ja videotaidetta, joiden arvonlisäverokanta on 24 %. Jos myyjänä oleva Taiteilija on vapautettu arvonlisäverovelvollisuudesta toiminnan vähäisyyden perusteella (arvonlisäverolaki 3 §) eli tämän vuotuinen liikevaihto ei ylitä 10 000 euroa (vuonna 2019) on myynti arvonlisäverosta vapaa.

Yleistä arvonlisäverokantaa 24 % sovelletaan valmiin teoksen myyntiin, kun myyjänä on muu kuin taiteilija itse, esim. välityslieki omista nimissään ja omaan lukuunsa tai muu teoksen omistaja, sekä kaikkien taideteosten jälleenmyyntiin. Arvonlisäverovelvollinen saa vähentää omissa verotuksissaan ostoihinsa sisältyneet arvonlisäveron määrät.

* Taiteilijapalkkio

Kuvataidealan vakiintunut käytäntö on maksaa erikseen luonnospalkkio ja palkkio lopullisesta teoksesta. Taiteilijapalkkio voidaan maksaa itse teoksen hinnasta erikseen tai sopia sen sisältyvän teoksen kokonaishintaan. Mikäli taiteilijapalkkio sisältyy teoksen kokonaishintaan, on sen osuus kokonaishinnasta Taiteilijan määriteltävissä.

* Materiaalikustannukset

Jos teoksen tilaussopimusta tehtäessä on todennäköistä, että materiaalien hinnat tulevat muuttumaan ennen lopullisen teoksen valmistumista, on suositeltavaa sopia siitä, kuinka kohonneet kustannukset huomioidaan teoshinnassa.

* Valtion matkustussääntö

Valtion matkustussääntöön määräykset matkakorvauksista ja päivärahasta löytyvät valtiovarainministeriön sivuilta. Määräykset päivitetään vuosittain.

* Teoskappaleiden valmistamisen oikeus

Tavanomaisella arkistomis- ja tuotannonesittelytarkoituksella voidaan tarkoittaa esimerkiksi teoksen pienoismallin esittelyä taidenäyttelyssä.

* Vakuutusturva

Vakuuttamisen vastuun jakautumisesta on syytä sopia selvästi ja huomioiden osapuolten mahdollisuudet hyödyntää olemassa olevia vakuutuksiaan ja vakuutusyhtiön asiakkuutta. Toiminnan vastuuvakuutuksen, tuotevastuuvakuutuksen ja varallisuusvastuuvakuutuksen sekä oikeusturvavakuutuksen tarve riippuu yksittäistapauksesta ja on syytä selvittää. Henkilö- vakuuttaminen sairauden ja työkyvyttömyyden varalta on myös aiheutta huomioon.

* Teoksen huoltokirja

Huoltokirjalla tarkoitetaan dokumenttia, jossa Taiteilija ohjeistaa mahdollisimman tarkasti teoksensa materiaalit, valmistustavan, elinkaaren sekä sen, minkälaista huolto teos tarvitsee. Ohjeistuksen laatiminen edesauttaa sitä, että teoksesta pidetään huolta asianmukaisesti ja taidemuodon erityispiirteiden vaatimalla tavalla. Huoltokirjan laatimisen löytyy ohjeita *Prosenttiperiaatteen käsikirja taiteilijalle* -oppaan sivulta 32.

* Lopputarkastus

Lopputarkastuksessa kirjataan ylös mahdollisesti vielä korjattavat asiat. Lopputarkastuksesta on suositeltavaa laatia osapuolille pöytäkirja, johon kirjataan tarkastuksessa tehdyt huomiot sekä korjaustarpeet ja niiden toteuttamisaikataulu.

Jaakko Niemelän teos
Counting Numbers (2004)
on Oulun kaupungin prosentti-
taidehankinta Kaakkurin
yhtenäisperuskouluun.
kuva Aino Salmi ©Kuvasto 2019

